

A huszadik század egyik nagyon nagy magyar írója (sőt Európa legnagyobb prózaíróinak egyike): Krúdy Gyula. Az első fejezetben az angol nyelvű olvasók számára lefordítottam néhány olyan részletét, amelyben megelevenedik az 1900-as évek Budapestje. Krúdy műveit ritkán ültették át idegen nyelvekre. Angolul egyetlen könyve jelent meg. Krúdy fordításánál aligha lehetséges nehezebb feladat, mert lényege lefordíthatatlan. Egyik oka ennek hatalmas képzelőereje és emlékezete, amelyből, mint az ősi földből, oly dúsan sarjadnak írásaiban a képek sajátosan magyar helyekről és időről, felidézve gondolatokat, amelyeket csakis az érthet, akinek szívében és lelkében valahol mélyen élnek ugyanezek a szavak (mivel a szó nem *anyagok*, hanem *jelentések* szimbóluma). A másik ok Krúdy prózájának lírai hangja, az a lassú, fel-le hullámzó gordonkaszó, amely tökéletes összhangban van a magyar nyelv – más európai nyelv-

vekétől eltérő – ritmusával. Krúdy hosszú mondatai gyakran végződnek egy-egy lágy, ereszkedő hanggal. Varázslatos leírásai sokszor utolérhetetlenek. Egyszer azt írtam róla, hogy regényei négydimenziós festmények. De szépségük nemcsak árnyalataikban és színeikben rejlik, hanem jelen van bennük az élet negyedik dimenziója is – maga az idő: ahogyan a cselekmény csörgedező kis patakja egyszerre megárad, felbuzog, és mint a szökőkút, szivárványos csillogással tör fel a magasba. Krúdy nem Prousthoz hasonlított, aki egyben imádta és megvetette a nagyúri társaságot; közelebb állt Monet-hoz, aki azért festett gyönyörű kerteket, mert szerette őket. Pedig, akárcsak Proust (akit valószínűleg sohasem olvasott), Krúdy is újra meg újra az elveszett idő (színhelyei és emberei) nyomában járt. Korai írásait átítatja a nosztalgia a régebbi, jobb Magyarország után. Elsüllyedt emlékek itt-ott még sejthető ösvényeit követte, a még élő múlt foszlányait, színeit, formáit, árnyait. Neki nem volt szüksége a prousti *madeleine* ízére. Az ő finomságai mindig készen, frissen voltak lelkében elraktározva. Huszonöt éves korában úgy írt, hogy az, akit nemcsak az írói mű, hanem az emberi szív titokzatos alkímiája is érdekel, döbbenet látja: ez az ember ifjúsága virágjában már mindent tudott az öregségről. Élete tavaszán ismerte az őszt. Mindig álmok foglalkoztatták. Tudott valamit, amit még a század lélekbúvárai se sejtettek: azt, hogy álmainkban tulajdonképpen nem másként *gondolkodunk*, hanem másként *emlékezünk*. Nem csupán magyar Proust volt, hanem Homérosz is: nem bizonyos tájak, hanem meghatározott idők, a végéhez közeledő újkor nagy, felszín alatti mozgásának – a történelmi öntudat kialakulásának – magyarul író Homérosza. Életében, néhány hazai író kivételével, nem sok elismerésben volt része, főként alkotásainak hihetetlen mennyisége miatt. De ez elválaszthatatlanul hozzátartozott fantasztikus életmódjához. Szerb Antal írta róla, hogy a pénz

után futott, de közben mesterműveket alkotott. Akárcsak Balzac, örökösen pénzsűkében volt. Délelőttönként tizenkét-tizenhat oldalt teleírt, lila tintába mártogatott, régimódi acéltollal. De Balzackal ellentétben, Krúdy semmit sem javított, még a korrektúrákon sem. Ritkán olvasta el, amit leírt. Megközelítőleg sem írt senki úgy, mint Krúdy. Nem volt „népies”, sem „urbánus” író. Nem lehet besorolni a huszadik század magyar irodalmát olykor szükségtelenül és sajnálatosan megosztó két kategória egyikébe sem. A budapesti utcák fényeiről és árnyairól vagy távoli völgyek, isten háta mögötti magyar tájak párás tisztásairól ugyanolyan képzelőerővel, ugyanazzal a líraisággal írt.